

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

בענין:

קידוש ידיים
ז ר ג ל י ם

- קנ"ב -

נמסר בשבת מי תשא [פרה] ה'תש"ע

נכתב בידי הרב יוסף בן ארזה שליט"א

בשבת יקהל פקודי יחל השיעור בשעה 3:45 אחה"צ ויהיה בענין 'מקלקל במלאכת שבת'. מנחה בשעה 3:20.

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לכתובת:

timnal@zahav.co.il

קידוש ידים ורגלים

דלא גרסינן 'או', מתפרשים הדברים כן. יעו"ש. וכן משמע בפי"מ סופ"א דכלים]. וכך גם מפורש בפירוש הר"א בן הרמב"ם (תשא), שפירש טעם למקום הכיור בין האולם ולמזבח, מפני שמשמש לשניהם, לניגש למזבח לעבוד ולנכנס לאהל מועד אף בלא עבודה. ועל כל פנים צ"ע ליישב הברייתא בסנהדרין הנ"ל לשיטתם.

ב) ופתיחת הדבר בחקירת הגר"ל מאל"ן (ח"ב יא) בגדר פסולא ד'אינו רחוק ידים ורגלים' שמבואר במשנה (רפ"ב דזבחים) שמחלל עבודה, האם הוא דין בגברא שיש עליו פסול שלא רחוק, בדומה לפסול 'טמא' ו'שתי יין' ו'פרוע ראש', או שמא גדר הדין הוא בעבודה עצמה שהיא טעונה קידוש באופן חיובי, [כלומר, לא שהרחיצה מסלקת פסול הגברא אלא הרחיצה גופא נדרשת לעבודה].

ואמר הגר"ל שמשטית הריצב"א שמחייב קידוש אף בביאה ריקנית הרי מוכח שיש דין על הגברא אף בלא עבודה כלל. ומאידך הוכיח מהא דלרבי לינה פוסלת בקידוש יו"ר (בזבחים יט:), שאם קידש יו"ר קודם עלה"ש, משעלה השחר צריך לקדש אעפ"י שלא הסיח דעתו, דעלוה"ש עושה לינה בקדשים כדפרש"י - מזה משמע שאינו הסרת פסול הגברא שאינו רחוק, דהא הכא הגברא כבר רחוק ולא שייך פסול 'לינה' להחזירו למצב שאינו רחוק, אלא מוכח שהעבודה טעונה קידוש בחיוב, הלכך כשם שהלינה פוסלת בקדשים כך היא פוסלת קדושה חיובית זו שחלה בקידוש דאמש. וביותר הכריח כן מהא דאמר רבי חייה בר יוסף דלרבי מי כיור נפסלים למתירים כמתירים ולאברים כאברים, כלומר פסול לינה דחייל נמי אמים לרבי, חל כלפי עבודות הדם והקמצים בשקיעת החמה וכלפי עבודת האברים בעלות השחר - הרי שהעבודה גופא טעונה קידוש ועל כן שייך שהמים כשרים לעבודה זו ופסולים לעבודה אחרת, אבל אם דין הקידוש שייך רק לכשרות הגברא, אין שייך לחלק בכשרות המים בין עבודה זו לעבודה אחרת.

ומחמת כן הוציא הגר"ל ששני דינים יש בקיור; הסרת פסול שעל הגברא [ומצד זה טעון קידוש אף בלא עבודה להריצב"א], ודין נוסף שהעבודה טעונה קידוש [ומצד זה יש חלות פסול לינה בקיור]. עד כאן עיקר דבריו הנוגעים לעניננו.

וייש להטעים הדברים, דהנה הרמב"ן בפירוש התורה (תשא) והחינוך (קו) הסבירו בפשוטו ענין המצוה - משום טהרה ונקיות, שהזוהמא מצויה בידים בהיותם עסקניות, וכן ברגלי הכהנים המשרתים יחפים. ועוד דייק הרמב"ן מתרגום אונקלוס שתרגם לשונות רחיצה שבכור 'ויקדשון' [לא כבעלמא 'ויסחון' שהוא לשון רחיצה ונקיות] שרחיצה זו לקדושה. ואם כן נראה שהם ענין שני הדינים הנ"ל; ענין נקיות וטהרה הוא הסרת פסול הזוהמא שעל האדם [כמובן, נקיות זו אינה נעשית אלא במקום קדוש ובמים המקודשים, וככל שאר דיני הקידוש המסוימים שאמרה תורה, ולא סגי בנקיות בעלמא], וענין הקדושה הוא הדין הנוסף שמדיני העבודה, לתוספת קדושה באופן חיובי.

[מבואר בדברי הרמב"ן] שמדינא יכול לקדש לכתחילה הן בכיור או בכלי שרת אחר, ואולם הרמב"ם (ביאת המקדש ה"י) כתב שמצוה לקדש ממי הכיור, ואם קידש מאחד מכלי השרת ה"ז כשר. וראיית הרמב"ן דאף לכתחילה מקדש בכל כלי-שרת, מקידוש הכהן הגדול ביוהכ"פ מקיתון של זהב משום כבודו (ע' יומא מג: ורמב"ם עיוהכ"פ

א) 'ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה, ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים. ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם. בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו, או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה'. ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו וגו'. יש לעמוד על הישנות הכתוב פעמים, 'ורחצו' ו'רחצו'. ועוד, מדוע שינה בלשונו, שבראשונה כתיב 'את ידיהם ואת רגליהם' ובשנית 'ידיהם ורגליהם'.

והנה רש"י פירש 'בבאם אל אהל מועד' - להקטיר קטורת או להזות מדם הפרים. ושיטתו מבוארת בתוס' ביומא (ה: סד"ה להביא), שאין חיוב קידוש ידים ורגלים דאוריתא אלא כשנכנס לעבוד אבל לא בביאה ריקנית. והריצב"א (שם) חולק וסובר שבכניסה לאהל מועד חייב אף בביאה ריקנית, ורק בגישה אל המזבח אין חיוב אלא בעבודה. וכך מפרש פשטיה דקרא: 'בבאם אל אהל מועד (- ביאה לבד אף בלא עבודה) ירחצו מים ולא ימתו. או בגשתם אל המזבח לשרת, להקטיר וגו' (- שירות דוקא).

ומה שמבואר בגמרא (זבחים יט:): שאין חיוב משום 'שלא רחוק ידים ורגלים' בביאה ריקנית - לפרש"י קאי גם על כניסה לאהל מועד, ואילו לריצב"א קאי רק על כניסה לעזרה, אבל הנכנס להיכל שלא רחוק חייב מיתה כדכתיב 'בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו'.

והא דתנן בכלים (א,ט) גבי עשר קדושות זו למעלה מזו, ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוק ידים ורגלים - לפריצב"א אתי שפיר בפשיטות, דבהיכל דוקא אסורה הכניסה למי שאינו רחוק אף אם אינו עובד, והיא מעלת קדושתו היתירה. ולפרש"י צריך לומר דמעלה מדרבנן היא שהבא אל ההיכל טעון קידוש יו"ר, אבל מדאוריתא אין חיוב אלא בעבודה, בין בהיכל בין מחוצה לו - כן כתבו רבותינו בעלי התוס' (בסנהדרין פג. והר"ש והרא"ש בכלים שם).

והקישו התוס' (שם) על שיטת הריצב"א, מדתניא (בסנהדרין שם) המסדר את השלחן ומטיב את הנרות אינו חייב מיתה משום 'שלא רחוק ידים ורגלים' [דאיתקש למחוסר בגדים ולזר שאין בהם חיוב מיתה אלא בעבודת מתנה ועבודה שאין אחריה עבודה, דהיינו ד' עבודות בלבד: זריקה, הקטרה, ניסוך המים והיין] - והלא לדעת ריצב"א כבר מתחייב מיתה על הכניסה להיכל לבדה, כדכתיב 'בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו' וכאמור דקאי על ביאה ריקנית, וא"כ מה שייך למעט עבודת שלחן ומנורה ממיתה".

והנה הריצב"א לאו יחידאה הוא, שכן גם דעת החינוך (קו), ומקור דבריו בספר המצוות להרמב"ם (עשה כד), שכן מבואר שם לפי הנוסחא מכת"י, ובודאי גירסה זו היתה לפני בעל החינוך [ואף לגירסה שלפנינו

א לכאורה י"ל דמשכח"ל שאינו מתחייב משום ביאה, שנכנס שלא כדרך כגון דרך אחוריו או דרך גגין וכדאמרין (בשבעות יז) גבי טמא, שאז אין לחייבו אלא משום שירות. [ואמנם להמשל"מ (ביא"מ ג"ט) חייב הטמא אף בכה"ג אם שהה, וכ"ה במאירי סנהדרין פג, וה"נ י"ל בשאינו רחוק (הגם שאינו מוכרח, דשאני טמא דאיכא חיוב על המטמא עצמו בפנים אבל הכא לא שמענו), וא"כ הדרה קושיא לדוכתה שכשמסדר השלחן חייב משום ביאה. אמנם מפשט המאירי בשבעות יז גבי טבוי" משמע דלא כהמשל"מ, וכן בזכר יצחק (נה) ובחזו"א פליגי וסברי דאפילו אם שהה פטור]. והיה מקום לומר דלהריצב"א אין שני איסורים נפרדים בשלא רחוק לכניסה ולעבודה בהיכל אלא לעולם חייב רק משום ביאה דהא לא כתיב שירות באה"מ, וא"כ הרי אין נפקותא אם זו עבודת מתנה או עבודת סילוק.

והר"ש תירץ דמשכח"ל ששגג בביאה והזיד בסידור השלחן. ומוכח שנקט שהם שני שמות, דאל"ה סו"ס כשהזיד בעבודה יתחייב מיתה משום הביאה שהרי עתה הוא מזיד, אלא ודאי כוונתו שנשאר שוגג לענין איסור ביאה ומזיד רק על איסור שירות הלכך פטור ממיתה דאין זו עבודה שהור חיוב עליה מיתה.

ב,ה), ואם יש מצוה מהכיוור דוקא, כיצד מבטלינן הך מצוה משום כבודו דכהן גדול. ולהלן יתבאר ישוב לשיטת הרמב"ם מקושיא זו.

נמצא אם כן לפי האמור, שהקידוש בביאה בלא עבודה [לשיטת הריצב"א הרמב"ם והחינוך שיש בו חיוב דאורייתא] הוא דין טהרה ורחיצה להכשירא דגברא, בלא דין חיובי של קדושה הנצרכת לעבודה. ובוה מדוקדקים לשונות הרמב"ם שבהלכות ביאת מקדש (פרק ה) שעוסק בדיני קי"ר לעבודה, נקט לשונות 'קידוש', 'מצות עשה לקדש כהן העובד ידיו ורגליו ואח"כ יעבוד וכו' וכהן שעבד ולא קידש יו"ר... וכן בכל הפרק. [ושינה מלשון המשנה (רפ"ב דזבחים) 'שלא רחץ ידים ורגלים'], דהעבודה טעונה קידוש בחיוב ולא סגי בהסרת הפסול גרידא, ואילו בהלכות בית הבחירה (ז, כא) גבי מעלת קדושת ההיכל כתב 'ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח שאין נכנס לשם אלא רחוץ ידים ורגלים' - נקט לשון רחיצה, דגבי כניסה לבדה מיירי, ובוה יסוד הדין הוא רחיצה כלומר סילוק הזוהמא לאפקועי הגברא מגדר 'שלא רחוץ יו"ר'.

וכן תתפרש בוה כוונת הרע"ב שכתב (בפ"ד דפרה מ"א) דלהכי נקט התנא גבי פרה אדומה לשון 'שלא רחוץ ידים ורגלים' ולא תנא 'קדש', דלא שנא קדש בפנים ל"ש בחוץ, בין בכלי שרת בין בכלי חול - יוצא. ואין דבריו ברורים. אך להאמור כוונתו מבוארת, דבפרה שמעשיה בחוץ קי"ל כרבי יוחנן (בזבחים כ, ב) דמקדש אפילו בחוץ ואפילו בכלי חול, וא"כ על כרחך שאין שם אלא אלא לתא ד'רחיצה' כלומר הסרת פסול הגברא אבל לא תוספת קדושה מצד דיני העבודה. [ושאני קידוש דפרה משאר קידושין אף כלפי הפן דרחיצה, דאף שגם היא בכלל מצוה זו משום דחטאת קרייהא רחמנא (כמוש"כ הראשונים), מ"מ כשר לרחוץ אף בחוץ ובכלי חול מפני שכל מעשיה בחוץ]. ואמנם עיקר דיוק הר"ב אינו מובן, כמו שתמה התו"ט, הלא אף גבי שאר הזבחים נקט התנא (בפ"ב דזבחים) לשנא דרחיצה כלשנא דקרא, 'שלא רחץ יו"ר'. ומ"מ מגוף דברי הרע"ב שמענין ששני ענינים יש במצוה זו, 'קידוש' ו'רחיצה'.

ג) וסמך נוסף להבחנה זו, דהנה הקשו התוס' (בזבחים נח:): לדעת התנאים שאין נכנסים לבין האולם ולמזבח בלא קי"ר, הלא איכא למ"ד דהכיוור בין האולם ולמזבח ממש ואינו משוך הצדה, וא"כ כיצד נכנסים הכהנים לקדש מהכיוור והלא אסור להיכנס לאותו מקום שלא רחוץ (ובגה"ש שם תמה על תירוץ התוס', וע"ש רש"ש וקר"א). ובפירוש המיוחס לראב"ד לתמיד (ספ"ק) תירץ בתירוץ האחרון, שלדעה זו מקדשים הכהנים תחילה בכלי שרת אחר, ואז נכנסים לבין האולם ולמזבח לקדש מן הכיוור. הנה מדבריו משמע שנקט כהרמב"ם שלכתחילה מצוה מהתורה לקדש מהכיוור, ומ"מ לענין הכניסה למקום הכיוור סגי בקידוש בכלי אחר - ומה פשר חלוקה זו, וגם אין מובן מה תוספת יש בקידוש הכיוור בזמן שכבר קידשו יו"ר בכלי אחר. אך סוד דבריו מתגלה מתוך דיוק לשונו שם שהבחין בין 'רחיצה' ל'קידוש'. כלומר לכניסה לבדה סגי ב'רחיצה' וכו"ל, ולצורך זה מקדשים אף לכתחילה בכל כלי שרת, ואולם לצורך העבודה ס"ל דבעינן קידוש

ב לפי המוסבר בפנים עדיין יש מקום לדיוק הלשון, דגבי פרה תנן 'שלא רחוץ' דמשמע חלות שם פסול בגברא, כגון טמא ושתוי יין ופרוע ראש, ואילו בזבחים תנן 'שלא רחץ' כלומר שלא קיים מצוותו לרחוץ, דהתם אף באופנים שהגברא 'רחוץ', כל שנתייב לרחוץ שוב כגון שעלה השחר או שיצא, ולא רחץ - פוסל. משא"כ בפרה דכל דינה הוא שיהא האדם רחוץ, לא שייך פסולים אלו. [ומש"כ הר"ב דלא תנן 'קדש' עיקר הכוונה לצורת הפועל, אם 'קדש' או 'רחץ']. ואם כי הדבר רחוק קצת בפשטות דברי הר"ב כפי שהם לפנינו, מ"מ נראה שהוא דקדוק מכוון ומצוה עלן לקיים דברי חכמים דלא לשוייה למורן של ישראל כטועה. ומדוקדק גם לפי"ד דבמשנת כלים תנן 'שלא רחוץ' - דהתם בכניסה לבדה מיירי, שאין שם אלא לתא דרחיצה, ככל האמור בפנים.

מהכיוור דוקא, וא"כ מובן שכדי להיכנס למקום הכיוור רוחצים הכהנים מכל כלי שרת וסגי בהכי אף לכתחילה, ושוב מקדשים יו"ר מהכיוור כדי לעבוד עבודה?.

הרי זכינו עד עתה לראות חילוקים לדינא בין הנך שני עניני הקידוש; לענין ביאה ריקנית [ששם גדר הקידוש רק הסרת הפסול, מלתא דרחיצה ונקיון] ולענין פסול לינה [ששייך רק בגדר תוספת הקדושה]¹, וכן לענין הכלי שמקדשים בו [דיש מקום לומר שהמצוה בכיוור נאמרה רק בדין קדושה, אבל בדין רחיצה סגי בשאר כלי שרת].

ודאיתנין להכי יתבאר לנו ענין נוסף, דהנה הגרי"ז (עיוהכ"פ ב, ג) עמד על דברי הרמב"ם שהקידושין שמקדש כה"ג ביום הכפורים כולם במקדש שנאמר ורחץ את בשרו במים במקום קדוש - והלא כל קידוש יו"ר דעלמא ידיעין דאינו כשר אלא בפנים כדתינא בזבחים (כ), ומה הוצרך הרמב"ם ילפותא מיוחדת לקידושי כהן גדול ביוהכ"פ. והראה שם שמקור דברי הרמב"ם הוא בסוגיא ביומא (ל.ב.). וכתב שיש ללמוד ולהוכיח מזה דהנך קידושין של יוהכ"פ חלוקים בעיקר דינם מדין קי"ר של כל ימות השנה, ושני דיני קידושין איכא; זה האמור בפרשת כי-תשא וזה האמור בפרשת אחרי בקרא ד'רחוץ את בשרו במים' דמפקינן ליה (ביומא שם) לקידוש יו"ר - הלכך בעינן לימוד מיוחד לאותם קידושין דיוהכ"פ שהם במקום קדוש דוקא. ולא פירש הדברים, במה חלוקים הנך שני קידושין. אכן בנו הגרי"ד (בזבחים יט) הוסיף לבאר, שהקידושין שבכל השנה הם נצרכים מצד דין העבודה, ואילו ביוהכ"פ הקידושין הם מסדר היום ולא שהעבודה טעונה אותן. תדע, שהרי הקידוש האחרון נעשה כשלושב בגדי חול ושוב אינו עובד - הרי שעשרה קידושין אלו מסדר היום הם ולא משום שהעבודה מטענת אותם.

ולפי"ז ביאר הגרי"ד מה שצדד הרמב"ם (במלחמות ריש יומא) דכהן גדול שקידש לשם עבודות היום סמוך לעלוה"ש, צריך לקדש שוב ביום, שלא כבשאר ימים - וטעם הדבר, מפני שכך הוא סדר היום להצריך עשרה קידושין ביום דוקא, הגם שהכהן כבר 'רחוץ'.

והוסיף הגרי"ד לפי"ז דבקידוש ראשון דיוהכ"פ ישנם את שני הדינים; הקידוש של כל השנה הטעון מצד הכשר הגברא והכשר העבודה, ומלבד זאת הוא אחד מעשרה קידושין שמסדר היום. ובוה פירש פשט דברי הגמרא בזבחים (יט:): הנראים מוקשים טובא, דאמרינן התם דקידושי יוהכ"פ אינם מעכבים בהכשר העבודה, שאם לא קידש ועבד - עבודתו כשרה, שלא כבכל ימות השנה, וילפינן לה מקרא 'ולבשם' - לבישה מעכת ואין דבר אחר מעכב. ומקשה אי הכי דצפרא נמי. ומתרץ אמר קרא 'היתה להם חק עולם לו ולזרעו לדורתם' - דבר המעכב בזרעו מעכב בו דבר שאינו מעכב בזרעו אין מעכב בו. ותימא מאי ס"ד דשל צפרא לא יעכב ואצטריך קרא מיוחד על זה; למה יגרע קידוש של יום הכפורים מקידוש של כל השנה המעכב. ופירש דודאי לא ס"ד דקידוש ראשון לא יעכב בעלמא, אלא מיירי באופן שקידש מקודם לתרום הדשן ולשם עבודות היום, דהכא הכהן 'רחוץ' אלא

ג צ"ע מאין הוציא דלכניסה סגי בכל כ"ש ולעבודה כיוור דוקא. וגם מהיכי תיתי שלאחר שכבר קידש בכלי שרת מצוה לקדש מהכיוור והרי הועיל לו קידושו הראשון בדיעבד אף לעבודה. ולכאורה היה נראה שכוונתו דמדינא אין צריך כלל קי"ר לכניסה בין האולם ולמזבח רק רחיצה בעלמא (כלשונן), ואף רחיצה בחוץ או מכלי חול סגי. [וכמו שבתירוץ הקודמים מבואר דמדאו' ל"צ קידוש לכניסה זו או עכ"פ סגי בטבילה].

ד ואם נצרך דברי הגרא"ל הרי יצא חידוש דין, דלביאה ריקנית ליכא פסול לינה עכ"פ מדאורייתא [ובחזו"א זבחים ג, ג כתב להוכיח שאין הדבר כן, ופירש דאע"ג דלענין ביאה ריקנית לא שייך לחלק הימים, מ"מ כל שאינו מקודש לעבודה אינו מקודשת לכניסת אהל מועד]. ולפי"ז מיושבת קושית הראשונים מסידור השלחן והטבת המנורה דפטור, דמשכח"ל בגוונא דמשום ביאה אינו חייב, שרחוץ מבעוד לילה.

דטען קידוש רק משום עבודת היום כדברי הרמב"ן, ועל זה גלי קרא דקידוש ראשון מעכב.^ה

והנה ביסוד זה אמר הגרי"ז שם לבאר הפלוגתא בירושלמי (יומא ד,ה), דלר' יוסה כל עשרה הקידושין מקדש כהן גדול מקיתון של זהב, ולר' יונה רק התשע אבל הראשון מקדש מהכיר, דפליגי אם מצוה לכתחילה בכיור הלכך אין לקדש מכלי אחר, ורק בתשע הקידושין שאין בהם דינא דקיו"ר דפרשת כי-תשא, בהם דוקא תנן שמקדש מקיתון של זהב, או דלמא אין מצוה לכתחילה בכיור הלכך שפיר דמי אף בקידוש ראשון לקדש מקיתון.

והנה לפי המוסבר לעיל בבאור המיוחס לראב"ד בתמיד, תואמים הדברים יחדו, דקידושין של כל השנה שהעבודה מצרכת אותם, בהם מצוה לקדש מהכיר דוקא, משא"כ קידושי יוהכ"פ שהם מסדר עבודת היום המוטל על הכהן אבל אין העבודה גופא מצריכתם [דהא כבר מקודש ועומד בקידוש קמא, אשר על כן אין שאר הקידושים מעכבים בהכשר העבודה], כשרים מכל כלי שרת, דומיא דקידוש של ביאה ריקנית הנ"ל שענינו רחיצה ונקיות הגברא וכשר בכל הכלים. וא"כ הרי אשכחנא בזה ישוב לשיטת הרמב"ם שאמר מצוה בכיור והקשה הרמב"ן מקידושי כה"ג ביום הכפורים שנעשו מקיתון - אך לפי האמור שאני קדושי יוהכ"פ שאינם מדין העבודה אלא מצוות הגברא מסדר היום, ומודה בזה הרמב"ם שכשר אף לכתחילה לעשותן מכלי אחר. ואמנם קידוש ראשון דאית ביה תרתי [אם לא קידש מקודם], אמר ר' יונה שטעון כיור, דאין לדחות המצוה לכתחילה משום כבודו דכהן גדול.^ו [תירוץ נוסף בשיטת הרמב"ם כתב בצפנת פענח, דכוונת הרמב"ם דלכתחילה בעינן 'מי כיור' (כלשונו), אבל לאו דוקא מהכיר עצמו, אלא שופך ממי כיור לקיתון ומקדש].

ובזה אפשר לתרץ קושית השפת-אמת (ביומא לב. וע"ע בשפ"א זבחים לג), בהא דילפינן (בזבחים יט): שקידוש ידים ורגלים בעמידה מדכתיב 'או בגשתם אל המזבח לשרת' ושירות מעומד [רש"י פירש דאיתקש קידוש לשירות. וברמב"ם (ביא"מ ה,טז) משמע דילפינן

ה אין מובן מדוע קרי ליה 'דבר המעכב בורעו' והלא בורעו בכי האי גוונא אינו מעכב. גם אין מובן מהיכי פשיטא ליה דצפרא מעכב עד דפריך 'אי הכי דצפרא נמי' [ודוחק לומר דמשמע ליה מלשון הברייתא 'אחד כה"ג ואחד כהן הדיוט שלא קידש יו"ר שחזרתי ועבד עבודתו פסולה' - דמשמע אף כלפי הקידוש המיוחד דקידוש כה"ג, אף בגוונא דכהן הדיוט לא חייב]. גם בתוס' מבואר שם שפירשו שלא קידש כלל מקודם, וכ"מ בשיטמ"ק.

ונראה לכאורה באופן אחר, דהלא הא דקידושין דעלמא מעכבים ילפינן בג"ש חוקה חוקה ממחוסר בגדים, וא"כ הרי פרכינן שפיר כיון דביוהכ"פ הגם דכתיב ביה 'חוקה' ילפת דאין הקידושין מעכבים, א"כ דצפרא נמי. ואם תאמר דאין מסתבר דייגרע מכולא שתא, א"כ אדרבה כולהו קידושין נמי לא יעכבו, דאין סברא למילף חוקה דקידוש מחוקה דבגדים לעכב, בזמן דבקדוש דיוהכ"פ אינו מעכב הגם דכתיב ביה חוקה, אדרבה תילף מ'זלבשם' דגבי קידוש אין חוקה לעכובא. ומשני שגילה הכתוב להשוות 'לו ולזרעו' לומר לך דקידושין השוים בכלם מעכבים.

ו אך אכתי קשה שהרמב"ם (עיוהכ"פ ב,ה) לא חילק בין קידוש ראשון דיוהכ"פ לשאר קידושין, וסתמא משמע שכולם נעשו בקיתון. ועו"ק דר' יהודה (ביומא מג:): ס"ל שבכל יום היה כה"ג מקדש מקיתון של זהב. ומדבריו נשמע לחכמים דליכא קפידא בכיור דוקא.

ושמא כוונת הרמב"ם דמצוה בעלמא מן הכיור להידור וחביבות הואיל ומפורש הוא בתורה [ע' סוטה טז. 'אין שם עפר מהו שיתן אפר' - משמע שכשיש עפר יש להביאנו דוקא, י"ל כי כן מפורש בתורה. וע' בכורות ט ורמב"ם בכורים יב,יא 'אם אין לו שה פודהו בשוויו' - משמע שלכתחילה יש ענין בשה המפורש, הגם שאין זה דינא. ואפשר שלכך מצוה בחזרת, כי יתכן שהוא ה'מרורים' דקרא (ע' פסחים לט 'למה נמשלו מצרים כמרו...'). וערשי" סוכה לג: וטואו"ח תרמוז יש להביאנו דוקא, י"ל כי כן מפורש בתורה. ו(כיו"ב נהג רב אחא בנו בסוכה לב:). דלכתחילה מצוה בערבי נחל אם כי הגם של ההרים כשרות, והיינו משום דיש להעדיף הכתוב בפירוש. וכענין דאמרינן בפסחים קיד: רבא הוה מיהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא, (וכיו"ב נהג רב אחא בנו בסוכה לב:). ועתוס' יומא לד: ד"ה רבי, הלכך משום כבודו דכה"ג שפיר דמי. [ור' יונה סבר שעדיף להדר על כיור המפורש בקידוש המפורש בתורה, משא"כ בשאר קידושי יוהכ"פ שאין מפורש כיור].

שהקידוש עצמו כעבודה לענין זה]. ולפי זה כמו כן בעינן בגדי כהונה כעבודה. ותימה הלא לרבי מאיר (ביומא לב-לג) חלק מקידושי כהן גדול נעשים כשהוא בלא בגדים.

אך לפי האמור אתי שפיר, שהרי נתבאר דקידושי יוהכ"פ חלוקים שאינם מדין העבודה אלא דין כללי הוא בסדר היום שהכהן צריך עשרה קדושין, וא"כ יש לומר דהא דהקידוש נבטן כשירות ועבודה, זהו רק כלפי דין הקידוש החיובי שהעבודה טעונה, אבל הקדושין דיוהכ"פ הנבחנים כמצות הגברא גרידא לא חשיבי כעבודה ושירות ושפיר י"ל דאינם טעונים בגדי כהונה, דאינם בכלל 'עבודה' ו'שירות'. ואמנם כבר כתב המקדש-דוד (כד,יז) שתשע הקידושין דיוהכ"פ כשרים בישיבה. והרי הדברים מובהרים היטב לפי האמור, דגדר קידושין אלו אינם מדין העבודה ואין בהם לתא דשירות אלא הכשר הגברא [כענין טבילת הטמא] הלכך כשרים בישיבה, ולכך כשרים אף בלא בגדי כהונה [מלבד הקידוש הראשון] כדמוכח משיטת ר"מ. [והנה לשיטת ר"מ הקידוש הראשון נעשה בלא בגדים כמבואר בברייתא ביומא לא: ולדידיה אכן הקידוש המכשירו לעבודה הוא הקידוש השני שנעשה בבגדים, ולדעתיה בקידוש השני ישנם שני הדינים, ואילו הקידוש הראשון שבלא הבגדים הוא רק מדיני קידוש יוהכ"פ ואין בו דיני 'שירות'].

וזכינו לדין נוסף לפי כל האמור, דבקידוש לצורך ביאה ריקנית, אין צריך לדיני 'עבודה' וכשר בישיבה ובלא בגדים, שהרי ענינו משום רחיצה והכשר הגברא ולא משום העבודה. ובה מתורצת קושית המנ"ח, בהא דמספקינן בגמרא (בזבחים כא.) אם 'ממנו' ולא מתוכו או אפילו בתוכו, ותיפוק ליה דכשמקדש בתוכו הכיור חוצץ בין רגליו לרצפה [ובקה"י תירץ דאצטריך קרא בכגון שהוצרך לקדש הידים בלבד, שעומד בחוץ על הרצפה ומכניס ידיו לתוכו. וראה להלן בענין זה] - אך להאמור א"ש דנפ"מ בהך קרא לקידוש דביאה ריקנית, שאין פוסלת בה חציצה כשם שכשרה במיזבב ובלא בגדי כהונה.^ז

והשתא מתורצת נמי קושית התוס' בסנהדרין דלעיל, לשיטת הראשונים שחייבים על ביאה לבדה בלא קידוש, היאך משכח"ל מיעוט ממיתה למסדר את השלחן ומטיב המנורה כשלא רחץ, הלא חייב משום הכניסה - אך להאמור משכחת לה כשקידש בלא בגדי כהונה או במיזבב, דמשום ביאה אין לחייבו, כי מצד רחיצת הגברא עלה לו הקידוש [וכקידושי יוהכ"פ], ורק משום הדין הנוסף שבעבודה לא עלה לו הקידוש שהרי עבודה במיזבב ובמחוסר בגדים פסולה [וכן נקט המנ"ח דקידוש במיזבב פסול], ועל זה אמרינן דאינו חייב מיתה אלא בד' עבודות ולא בסידור שלחן וכד'.

ד) והנה רש"י על הפסוק 'את ידיהם ואת רגליהם' הביא דינא דגמרא (בזבחים יט:): שבבת אחת היה מקדש ידיו ורגליו; מניח ידו על גבי רגלו ומקדש. וכתב באור החיים דשמעינן מהכא שאין רחיצה לידיים בלא רגלים ולא לרגלים בלא ידיים. ואולם המנחת-חינוך (קו) הביא שתי

ז תדע, שלפי המבואר להלן בפנים עפ"י ראב"ע והריצב"א דמשה רבינו נצטוה בקידוש לכל כניסה שהיה נכנס לאהל מועד, והלא אין העבודה כשרה בו ואינו לבוש בגדים - הרי דקידוש זה שאני שאינו מלאת דעבודה וא"צ לו כהונה.

ח אך הרמב"ם (ביא"מ ה,י) פסק שאם קידש בתוכו ועבד לא חילל. מוכח דאף לגבי עבודה יתכן דכשר בתוכו ואין כאן חציצה [וגם סתמא דמלתא לא משמע לאוקמי כשזוקק לקדש ידיו בלבד, שהיה לו להרמב"ם לפרש זאת]. ושמא י"ל דהכלי עצמו שעובד בו אינו חוצץ בינו ובין הרצפה (בשם הגר"ח). או י"ל דבתוכו היינו שהכניס ידיו בלבד לתוכו והוא עומד על הרצפה, ד"ל דהנחת יד על רגל אינה לעכובא [ויובן לפי המובא בסוף השיעור דדוקא מ'דיהם ורגליהם' שמעינן שקידוש אחד לשניהם, וזה אין כתיב אלא פעם אחת. ועוד, דהנחת יד על רגל לא כתיב בקרא].

בידים או ברגלים, בשניהם מיירי רק בפן הרחיצה והטהרה, ולא בדין הקידוש; הספרי שבא להשוות לנטילת ידים, מסתבר שלא בא ללמוד אלא לענין נקיות וטהרה, דהא אכילת תרומה לאו עבודה היא ולא בעי בגדי כהונה ומהי תיתי שייטען קידוש כשם שהעבודה מטענת. על כן שפיר מחלק הספרי בין הידים והרגלים לפי שימושן במציאות. וכמו כן הסוגיא ביומא בענין הטלת מים, נראה דמצד פן הקדושה לא מגרע במה שהטיל מים שהרי סוף סוף קידש בתחילת עבודתו ולא הסיח דעת, ורק משום לתא דנקיות בעי רחיצה, ועל כן שפיר הקשו בגמרא דהתינה רגלים שנתלכלכו אבל ידים אינם טעונות קידוש אם לא משום שמצוה לשפשף. ואולם בקיור דעלמא, שפיר י"ל כהאוה"ח דלא סגי יד בלא רגל, וכדנתיא דמניח ידו על רגל ומקדש, שכך היא צורת קידוש האדם כולו כדברי הרמב"ן.

והנה בגמרא בזבחים (כ) מבואר שיש לומר דיציאה מהעזרה פוסלת בקידוש ידים ורגלים לדעת רבי דלינה פוסלת בקידוש, שאם יצא הכהן מהעזרה צריך לקדש בחזרתו לעבוד. ורש"י פירש שכשם שהקדשים נפסלים ביציאת הכהן. והתוס' חלקו ונקטו שאינו זה כפסול יוצא בקדשים אלא רק אם הסיח דעת ביציאתו צריך לקדש שוב. וטעמיה דרש"י מבואר, משום שהגמרא שם משוה יציאה ללינה שפוסלת בקדשים, וא"כ מלבד פסול הסח הדעת [המפורש בסוגיא], ישנו לרבי פסול נוסף מטעם 'יוצא'. והנה מפורש שם בהמשך הגמרא שאם יצאו רק הידים והרגלים אבל גוף הכהן בתוך העזרה - אין טעון קידוש. ובקורן אורה הקשה דבשלמא להתוס' ינחא דהא ליכא הסח הדעת אבל לרש"י דאיכא פסול 'יוצא' הלא כיון שיצאו הידים והרגלים נפסלו, וכבשר קדשים שיצא מקצתו - מה שיצא נפסל. וכתב באבי עזרי (תליתאה) דלא קשיא, כיון שהכהן בכללותו הוא שטעון קידוש, אלא שמעשה הקידוש נעשה רק על ידיו ורגליו, הלכך הדין נקבע לפי האדם כולו אם יצא אם לאו, ולא אכפת לן ביציאת הידים.

וגר"א שאלו כל האמור יש לנו לקיים דברי שניהם, וקושיית הקרן-אורה תתורץ בדרך מה-נפשך, דנחזי אנן: כשדנים על הקידוש בפן של טהרה והסרת הלכלוך, מסתבר כהנחת הקר"א שהידיים והרגלים הן הטעונות רחיצה וכדברי הרמב"ן והחינוך שביו"ר מצויה הזוהמה, הלכך יש לנו לדון אם הן בפנים או בחוץ ללא שייכות למקום עמידת כלל האדם. לא כן לענין בחינת ה'קידוש', הרי הנידון הוא על כללות האדם ולא על אברים שבו, והידיים והרגלים אינן נבחנות אלא כמקום שבו נעשה הקידוש. ויש להטעים עוד על פי מה שכתב הרמב"ן בבאור ענין הקדושה שבקידוש, שהידיים והרגלים הן קצוות האדם מלמעלה ומלמטה כאשר מגביה ידיו, וכל גופו ביניהם. נמצא אם כן שלגבי הפן הזה צדקו דברי האבי-עזרי שיש לנו לילך אחר כלל האדם ולא אחר מקום הידיים והרגלים. והרי נתבאר לעיל שאין שייך לדון על פסול 'לינה' אלא בדין של 'קדושה' ולא ב'רחיצה', והוא הדין לענין פסול יוצא לרש"י שהוא שוה לפסול לינה. נמצא אם כן כשמוציא ידיו ורגליו החוצה והוא עומד בפנים ממה נפשך אינו טעון קידוש, שהרי כלפי דין ה'קדושה' שבקידוש, אנו דנים על פי מקום עמידת כלל האדם ולא אכפת לן ביציאת הידים והרגלים, וכלפי דין ה'רחיצה' [שלגבי יש לנו לילך אחר מקום הידים והרגלים], הלא אין כלל פסול 'יוצא' [בלא הסח הדעת] כלפי הך דינא. ומיושב אם כן מדוע ביצאו ידיו ורגליו אין טעון קידוש.

והנה ביום הקמת המשכן (בסוף פרשת פקודי) כתיב 'וישם את הכיר ורחצו ממנו וגו' ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם. בבאם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו וגו'. ובגמרא (זבחים יט:) יליף רבי יוסי ברבי חנינא מהאי קרא שכל כיוור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו - אין מקדשין בו. [פרש"י משה אהרן ושני בניו. והרמב"ם (היג) כנראה גרס דדריש קרא ד'אהרן ובניו' בכי-תשא ומפרש על אהרן אלעזר ואיתמר ופינחס. וכ"ה במדרש הגדול שם]. והנה רש"י בחומש (פקודי מ, כט) כתב שמשוה רבינו שימש אף בשמיני למילואים, יום הקמת המשכן, וא"כ אתי שפיר קרא כפשוטו, דמשה

ט ומדוקדק עוד דדוקא ברחיצה קמא כתיב 'ממנו' למעט בתוכו, אבל בשני לא צריך, דכיון דמדין עבודה אתינן עלה, פשיטא שאינו מקדש בתוכו ידיו ורגליו כאחת, משום חציצה, וד"ק.

הוכחות גדולות שיתכן אלו בלא אלו; חדא מדאמרינן ביומא (כט:) גבי הא דתנן כל המטיל מים טעון קיור, בשלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא, אמר רבי אבא זאת אומרת מצוה לשפשף - הרי דלולא דטינף ידיו סגי בקידוש הרגלים לבד. ועוד, מדיליף בספרי (קרח, קטז) סמך לנטילת ידים בתרומה מקיור דכיוור, אי מה להלן קדוש ידיו ורגליו אף כאן ידיו ורגליו - אמרת מקום שצריך ידיו ורגליו וכו' מקום שאינו צריך אלא ידיו מקדש ידיו. הרי רואים שהקידוש יכול להחלק לפי הצורך ואין הידים והרגלים חטיבה אחת. אך מאידך הלא ילפינן דמקדש הידים והרגלים כאחת. על כן צדד המנ"ח לומר דכל היכא דבעי לקדש ידים עם רגלים, לא סגי לן כשמקדשן בנפרד, ורק כשמעיקרא לא נצרך אלא לידיים או לרגלים, יכול לחלקם. וחילוקו אינו מובן, דסו"ס חזינן שיכולים הם להחלק לפי הצורך.

והנה בגמרא בזבחים (כ) מבואר שיש לומר דיציאה מהעזרה פוסלת בקידוש ידים ורגלים לדעת רבי דלינה פוסלת בקידוש, שאם יצא הכהן מהעזרה צריך לקדש בחזרתו לעבוד. ורש"י פירש שכשם שהקדשים נפסלים ביציאת הכהן. והתוס' חלקו ונקטו שאינו זה כפסול יוצא בקדשים אלא רק אם הסיח דעת ביציאתו צריך לקדש שוב. וטעמיה דרש"י מבואר, משום שהגמרא שם משוה יציאה ללינה שפוסלת בקדשים, וא"כ מלבד פסול הסח הדעת [המפורש בסוגיא], ישנו לרבי פסול נוסף מטעם 'יוצא'. והנה מפורש שם בהמשך הגמרא שאם יצאו רק הידים והרגלים אבל גוף הכהן בתוך העזרה - אין טעון קידוש. ובקורן אורה הקשה דבשלמא להתוס' ינחא דהא ליכא הסח הדעת אבל לרש"י דאיכא פסול 'יוצא' הלא כיון שיצאו הידים והרגלים נפסלו, וכבשר קדשים שיצא מקצתו - מה שיצא נפסל. וכתב באבי עזרי (תליתאה) דלא קשיא, כיון שהכהן בכללותו הוא שטעון קידוש, אלא שמעשה הקידוש נעשה רק על ידיו ורגליו, הלכך הדין נקבע לפי האדם כולו אם יצא אם לאו, ולא אכפת לן ביציאת הידים.

וגר"א שאלו כל האמור יש לנו לקיים דברי שניהם, וקושיית הקרן-אורה תתורץ בדרך מה-נפשך, דנחזי אנן: כשדנים על הקידוש בפן של טהרה והסרת הלכלוך, מסתבר כהנחת הקר"א שהידיים והרגלים הן הטעונות רחיצה וכדברי הרמב"ן והחינוך שביו"ר מצויה הזוהמה, הלכך יש לנו לדון אם הן בפנים או בחוץ ללא שייכות למקום עמידת כלל האדם. לא כן לענין בחינת ה'קידוש', הרי הנידון הוא על כללות האדם ולא על אברים שבו, והידיים והרגלים אינן נבחנות אלא כמקום שבו נעשה הקידוש. ויש להטעים עוד על פי מה שכתב הרמב"ן בבאור ענין הקדושה שבקידוש, שהידיים והרגלים הן קצוות האדם מלמעלה ומלמטה כאשר מגביה ידיו, וכל גופו ביניהם. נמצא אם כן שלגבי הפן הזה צדקו דברי האבי-עזרי שיש לנו לילך אחר כלל האדם ולא אחר מקום הידים והרגלים. והרי נתבאר לעיל שאין שייך לדון על פסול 'לינה' אלא בדין של 'קדושה' ולא ב'רחיצה', והוא הדין לענין פסול יוצא לרש"י שהוא שוה לפסול לינה. נמצא אם כן כשמוציא ידיו ורגליו החוצה והוא עומד בפנים ממה נפשך אינו טעון קידוש, שהרי כלפי דין ה'קדושה' שבקידוש, אנו דנים על פי מקום עמידת כלל האדם ולא אכפת לן ביציאת הידים והרגלים, וכלפי דין ה'רחיצה' [שלגבי יש לנו לילך אחר מקום הידים והרגלים], הלא אין כלל פסול 'יוצא' [בלא הסח הדעת] כלפי הך דינא. ומיושב אם כן מדוע ביצאו ידיו ורגליו אין טעון קידוש.

מערתה יש לנו לומר כמו כן לגבי נידון האחרונים בקידוש הידים או הרגלים לבדן; לגבי דין ה'קידוש' צדקו דברי האוה"ח הק' שהידיים והרגלים נידונים כאחת, וכטעם הרמב"ן שכך היא צורת כלל הגוף, בהבאת מים על קצה העליון והתחתון שלו. ואילו לגבי הרחיצה מסתבר כדעת המנ"ח שאפשר לחלק בין הידים והרגלים, כפי צורך הנקיות. מעתה נראה ששני המקומות שהביא המנ"ח לשמוע דסגי

אהרן ובניו הקריבו בו ביום (וכמוש"כ מהר"ל בגור אריה דלפרש"י בחומש משה עשה מקצת העבודות גם ביום השמיני למילואים. וכן פירש הרמב"ן שם, והר"מ בשיטמ"ק זבחים שם), ואולם בגמרא שם פרש"י נקט שמשה רבינו עבד רק בשבעת ימי המלואים [כפשטות הלשון בגמרא שם קב. 'לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המלואים'], וכתב שאעפ"י שלא שימשו כאלם כאחת מיהו קרא להכי מדרש. וכבר עמד על כך הגאון הנוב"י בהגהותיו שם ועוד אחרונים.

ונראה דדוקא רש"י לשיטתו דאין הקידוש מחויב בלא עבודה, הוצרך לידחק בכך, אבל להריצב"א ודעמיה יש לפרש כפשוטו דקאי על כניסת משה רבינו כל אותן השנים לשמוע את הדיבור, וכמו שפירשו רבנו מיוחס (פקודי) ואבן עזרא (תשא). נמצא לפי"ז דהך קרא מיירי ברחיצת טהרה ונקיות ולא בדין קדושה דעבודה. ומובן היטב לפי"ז שנקט כאן 'את ידיהם ואת רגליהם', שכאמור כלפי הך דינא פעמים דסגי בידיים או ברגלים לבד, כפי הצורך.

[ומצינו שיטה נוספת לרבנו מיוחס (תשא), וכ"כ הר"י קורקוס (בית הבחירה ז, א), בדעת הרמב"ם (וכן מדוקדקת קצת לשון הרמב"ם בספר המצוות, עשה כד), שמצוה דאוריתא לקדש יש אף בביאה ריקנית, אבל חיוב מיתה אין אלא בעבודה. אשר לפי"ז מתפרשת המשנה בכלים מדאוריתא, דהיכל טעון קידוש בכניסה אליו מדאוריתא, ומאידיך לא קשה מעיקרא קושית התוס' על הריצב"א מסידור השלחן ע"י מי שלא רחוץ דלא חייב מיתה, כי אמנם מצד הביאה אין חיוב מיתה, ודלא כהריצב"א. אך צריך באור לפי"ז פירוש הכתוב בכי-תשא 'זרחצו... בבאם... ולא ימתו'. ושמוא לפי האמור יש מקום ליישב עיקר שיטה זו, דאמנם בקראי דכי-תשא מיירי רק בעבודה כמו לשיטת רש"י שעל כן אין כתיב שם אלא אהרן ובניו וזרעם, ואילו המקור לרחיצה בביאה ריקנית הוא מקרא דפקודי דמיירי בפירוש בכניסת משה רבינו וכפירוש הראשונים הנ"ל דמיירי בכניסה שאינה לצורך עבודה. ואכן שם לא נאמר חיוב מיתה אלא מצוה לקדש בלבד].

הרי זכינו לראות נפלאות מתורת ה', איך שני הפנים שבקידוש ידים ורגלים עם חילוקי דיניהם, נרמזים בכפילות המקראות ובשינויי לשונותם.

י ומדוקדק עוד דלא כתיב שם 'לשרת' כפרשת כי תשא אלא 'בקרבם אל המזבח' - דהאי קידושא שענינו טהרה לא איתקש לשירות וכשר במישוב ובלא בגדים, כמבואר בפנים.